

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Рідей Наталії Михайлівни
на дисертацію Гурської Олени Олександрівни
**«ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ»**,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дисертаційного дослідження та його зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Актуальність інформатизації та цифровізації освітнього процесу в умовах глобальних викликів продиктована необхідністю забезпечення взаємоузгоджених нормативно-правових, освітньо-політичних, соціально-економічних та безпекових організаційних заходів, спрямованих на створення сприятливого студентоцентрованого середовища навчання для задоволення потреб здобувачів освіти і соціального замовлення суспільства на основі розвитку і використання інформаційних систем та мереж з метою формування професійно важливих якостей майбутніх фахівців з інформаційних технологій (ІТ). Актуальність логічно зумовлена конкретними суперечностями дисертаційного дослідження.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Навчально-наукового гуманітарного інституту Національного авіаційного університету (НАУ): «Викладання іноземних мов у світлі професійного спрямування в умовах глобалізації: теоретичний і прикладний аспекти» (№ 2/12.01.02 на 2014–2018 рр.); «Стандартизація професійної підготовки практичного психолога як основа концепції гарантованої якості навчання студентів у ВНТЗ» (№ 87/12.01.07 на 2014–2016 рр.); «Формування ключових компетентностей у майбутніх практичних психологів ВНТЗ» (№ 90/12.01.07 на 2017–2019 рр.); «Лінгвістичні та методологічні проблеми викладання іноземних мов професійного спрямування в умовах глобалізованого освітнього простору» (№ 11/12.01.02 на 2019–2021 рр.).

Вх. 51.12/68
Відг. 13.11.20 р.

Тему дисертації узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 3 від 29 березня 2016 р.) та затверджено вченою радою Навчально-наукового гуманітарного інституту НАУ (протокол № 9 від 12 грудня 2018 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Вірогідність та новизна загальних висновків дисертації підтверджуються результатами теоретичного та практичного досліджень, виконаних дисертанткою, не викликають сумніву. Положення, які сформульовані у дослідженні, достатньо обґрунтовано. Висновки та рекомендації, що викладено в дисертації, ґрунтуються на застосуванні сучасних методів дослідження: теоретичних – аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, зіставлення поглядів учених на наукову проблему; обґрунтування поняттєво-категоріального апарату для уточнення сутнісних характеристик базових та похідних понять дослідження; класифікація теоретичних даних відносно показників та рівнів сформованості професійно важливих якостей майбутніх ІТ-фахівців в освітньому процесі сучасного закладу вищої технічної освіти; емпіричних – психодіагностичні методи (анкетування, інтерв'ювання, бесіди, опитування, тестування, аналіз документації тощо), спостереження з метою вивчення стану проблеми на практиці та дослідження особливостей формування професійно важливих якостей майбутніх ІТ-фахівців; педагогічний експеримент (констатувальний та формувальний) для отримання даних стосовно ефективності реалізації організаційно-педагогічних умов формування професійно важливих якостей майбутніх ІТ-фахівців; прогностичних – експертної оцінки, моделювання – для забезпечення перевірки правомірності та практичної придатності запропонованої моделі формування професійно важливих якостей майбутніх ІТ-фахівців; статистичних (з використанням критерію χ^2 -Пірсона) – для встановлення статистичної значущості результатів експериментальної роботи та їхньої кількісно-якісної інтерпретації.

Варто зазначити, що дисертанткою Гурською О.О. проведено

грунтовний аналіз джерельно-методологічної бази (356 найменувань, із них 45 – іноземними мовами), який дав змогу достатньо переконливо розкрити проблему дослідження.

Оцінювання змісту дисертації, її завершеність у цілому. Аналізуючи дисертацію відзначимо, що робота складається з анотацій, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку бібліографічних посилань і використаних джерел та додатків.

У вступі дисертанткою виявлено та обґрунтовано актуальність теми дослідження, чітко окреслено об'єкт, предмет та мету, сформульовано завдання дослідження; представлено дані про апробацію та впровадження одержаних результатів, що дає змогу охарактеризувати науковий тезаурус як продуманий та обґрунтований.

У першому розділі «Теоретико-методологічні аспекти формування професійно важливих якостей майбутніх фахівців з інформаційних технологій в освітньому середовищі технічного університету» на основі системного теоретичного аналізу праць вітчизняних і зарубіжних авторів визначено ступінь розробленості наукової проблеми; уточнено сутність понять «професійно важливі якості» та «освітнє середовище»; визначено поняття «освітнє середовище технічного університету» та «професійно важливі якості майбутніх ІТ-фахівців»; з'ясовано зміст і структуру професійно важливих якостей майбутніх ІТ-фахівців; розглянуто й обґрунтовано особливості підготовки до професійної діяльності майбутніх ІТ-фахівців в умовах закладів вищої технічної освіти в контексті сучасних вимог ринку праці; розкрито вплив освітнього середовища технічного університету на формування професійно важливих якостей майбутніх ІТ-фахівців. Професійно важливі якості майбутніх ІТ-фахівців дисертанткою визначено як сукупність інтегрованих характеристик, здібностей та властивостей, що мають бути сформованими в особистості для успішного та ефективного виконання професійних функцій в інноваційній діяльності, досягнення високого рівня компетентностей в процесі особистісного

розвитку та професійного становлення в умовах нового соціального і міжкультурного середовища. Виявлено особливості освітнього середовища технічного університету, що впливають на організацію освітнього процесу в сучасних закладах вищої освіти з метою підвищення якості підготовки майбутніх ІТ-фахівців. Освітнє середовище технічного університету Гурською О.О. визначено як сукупність цілеспрямовано створених умов, підходів та освітніх ресурсів, спрямованих на особистісний розвиток і професійне зростання майбутніх ІТ-фахівців в динамічно-синергетичному інформаційному просторі. До функціональних характеристик освітнього середовища технічного університету дисертантка відносить інтеграцію навчально-наукової та інноваційної професійної діяльності; інформаційний характер та органічну взаємодію з високотехнологічним ринком праці; комунікативність, що зумовлює участь усіх суб'єктів у моделюванні освітнього процесу.

У другому розділі «Організаційно-методологічні основи формування професійно важливих якостей майбутніх фахівців з інформаційних технологій в умовах освітнього середовища технічного університету» дисертанткою вдало представлено авторське бачення методики проведення експериментальної роботи; запропоновано розроблену в процесі дослідження структурно-функціональну модель формування професійно важливих якостей майбутніх ІТ-фахівців; виявлено й теоретично обґрунтовано сукупність організаційно-педагогічних умов формування професійно важливих якостей майбутніх ІТ-фахівців в умовах освітнього середовища технічного університету; описано структурно-компонентну та критеріально-рівневу характеристику досліджуваного явища. У ході педагогічного експерименту Гурською О.О. розроблено інструментарій діагностування рівня сформованості професійно важливих якостей майбутніх ІТ-фахівців з метою забезпечення перевірки ефективності реалізації теоретично і науково обґрунтованих організаційних-педагогічних умов та структурно-функціональної моделі; автором дослідження доведено необхідність

застосування та надано характеристику ціннісно-мотиваційного, когнітивно-інформаційного, операційно-технологічного, соціально-комунікативного та особистісно-рефлексивного критеріїв, показників та рівнів (репродуктивний, продуктивний, креативний) сформованості професійно важливих якостей майбутніх ІТ-фахівців в освітньому середовищі технічного університету.

У третьому розділі «Експериментальна перевірка ефективності реалізації організаційно-педагогічних умов формування професійно важливих якостей майбутніх ІТ-фахівців в освітньому середовищі технічного університету» обґрунтовано засоби реалізації організаційно-педагогічних умов: першої – у дослідженні розлого застосовували активні методи навчання, зокрема, бесіди зі студентами, анкетування, групові дискусії, презентації індивідуальних та колективних проєктів. Ефективними методами у формуванні професійно важливих якостей у здобувачів освіти технічного ЗВО на основі інтеграції змісту загальнопрофесійної та іншомовної підготовки були ділові ігри, навчальні проєкти і партнерська робота, що стали засобами реалізації другої умови; третьої – застосування інформаційно-комунікаційних технологій та професійно-орієнтованих інтерактивних методів навчання (мультимедійні презентації, дискусії, кейс-метод, метод «мозкового штурму», використання ресурсів сервісу Web 2.0, web-квестів); четвертої – використання мобільного додатку «Appinall» в освітньому процесі з широким застосуванням презентацій, демонстрації відео-, аудіо- та інших ресурсів освітньо-інформаційного середовища. Упровадження інноваційної складової в організацію освітнього процесу навчання іноземної мови професійного спрямування з метою формування професійно важливих якостей майбутніх ІТ-фахівців дало змогу об'єктивно модифікувати зміст, форми, методи та засоби навчання означеної дисципліни і досягти виконання поставлених завдань.

Перевірка рівнів сформованості усіх компонентів професійно важливих якостей майбутніх ІТ-фахівців за ціннісно-мотиваційним критерієм досліджувалися за допомогою методики «Вивчення мотивів навчальної

діяльності», опитувальника «Мотивація навчання у вищому навчальному закладі», проведення анкетування, бесід та спостережень. Детермінація рівнів сформованості ПВЯ за когнітивно-інформаційним критерієм відбувалася за допомогою методики «Гнучкість мислення», методики «Кола» для діагностування гнучкості та оригінальності творчої уяви, адаптованого тесту «Свобода асоціацій», аналізу академічної успішності в оволодінні фаховими дисциплінами та іноземною мовою. Рівні сформованості професійно важливих якостей за операційно-технологічним критерієм дисертанткою вивчено на основі застосування методики виявлення комунікативних і організаторських здібностей особистості, складання комплексних контрольних робіт та іспитів, тестування з іноземної мови професійного спрямування; застосування інформаційно-комунікаційних технологій і мобільних технологій у процесі підготовки до навчальних завдань. Рівні сформованості професійно важливих якостей за особистісно-рефлексивним критерієм досліджувалися за допомогою методики багатофакторного дослідження особистості, анкетування та тесту-опитувальника для вимірювання рівня рефлексійності. Визначення рівнів сформованості професійно важливих якостей за соціально-комунікативним критерієм проведено за допомогою методики «Автономія студентів у володінні англійською мовою» щодо використання стратегій оволодіння мовою, методики виявлення комунікативних і організаторських здібностей особистості.

На основі викладеного доцільно зробити висновок, що дисертаційна робота Гурської О.О. за своїм змістом та формою є завершеним науковим дослідженням.

Наукова новизна і достовірність наукових положень дисертаційного дослідження. За результатами дослідження дисертанткою уперше виявлено, науково обґрунтовано та експериментально доведено ефективність організаційно-педагогічних умов формування професійно важливих якостей майбутніх ІТ-фахівців в освітньому середовищі технічного університету: розвиток позитивної внутрішньої мотивації студентів до

навчальної і майбутньої професійної діяльності; інтеграція змісту загальнопрофесійної та іншомовної підготовки на основі вивчення іноземної мови професійно-комунікативної спрямованості; формування інтегрованого особистісно-розвивального освітнього середовища із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій, інтерактивних методів навчання та врахуванням оновлених функцій викладача закладів вищої технічної освіти (тьютор, фасилітатор, проєктувальник, консультант, комунікатор та ін.); адаптація і використання дидактично-методичного інструментарію для формування складових професійно важливих якостей за рахунок запровадження мобільних технологій; обґрунтовано, розроблено та впроваджено структурно-функціональну модель (методологічно-цільовий, процесуально-змістовий, результативно-оцінний блоки) формування професійно важливих якостей майбутніх ІТ-фахівців в умовах освітнього середовища технічного університету; визначено структуру професійно важливих якостей майбутніх ІТ-фахівців (мотиваційний, когнітивний, операційний, комунікативний та рефлексивний компоненти), критерії (ціннісно-мотиваційний, когнітивно-інформаційний, операційно-технологічний, соціально-комунікативний та особистісно-рефлексивний), показники й рівні сформованості (репродуктивний, продуктивний, креативний); з'ясовано та обґрунтовано освітній потенціал іноземної мови професійного спрямування у формуванні професійно важливих якостей майбутніх ІТ-фахівців; уточнено сутність понять «освітнє середовище технічного університету», «професійно важливі якості майбутніх фахівців з інформаційних технологій» у контексті професійної підготовки конкурентоспроможних ІТ-фахівців; дістали подальшого розвитку методичні засади створення та функціонування освітнього середовища технічного університету з метою формування професійно важливих якостей майбутніх ІТ-фахівців; шляхи запровадження інформаційних ресурсів системи дистанційного навчання, методів інтерактивного навчання (дискусії, рольові та ділові ігри, метод проєктів, «мозкового штурму», кейс-метод, web-квести,

демонстрація відео-, аудіо- та інших ресурсів освітньо-інформаційного середовища) й мобільних технологій (мобільний додаток «Appinall») у підготовці майбутніх ІТ-фахівців в умовах закладів вищої технічної освіти.

Основні положення дисертаційної роботи впроваджено в освітній процес Національного авіаційного університету (акт впровадження від 01 листопада 2019 р.), Київського національного університету імені Тараса Шевченка (акт впровадження № 056/1006 від 31 жовтня 2019 р.), Національного транспортного університету (акт впровадження від 11 жовтня 2019 р.) та Державного вищого навчального закладу «Криворізький національний університет» (акт впровадження № 01/10-06/2019 від 27 червня 2019 р.).

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає у розробленні методики реалізації організаційно-педагогічних умов формування професійно важливих якостей майбутніх ІТ-фахівців; створенні та упровадженні (у співавторстві) в процес професійної підготовки майбутніх ІТ-фахівців навчального посібника з грифом Міністерства освіти і науки України «Professional English. Fundamentals of Software Engineering» (2015), навчального посібника з грифом НАУ «Professional English for IT Students» (2018) та практикуму «Basics of Programming» (2015); розробленні і використанні комплексу ігрових, проєктних та проблемних завдань, кейсів, web-квестів, адаптації мобільного додатку «Appinall», спрямованих на експериментальне формування професійно важливих якостей майбутніх ІТ-фахівців під час навчання іноземної мови.

Матеріали дисертаційної роботи можуть бути використані для підготовки навчальних програм, планів; розроблення навчально-методичного забезпечення (спецкурсів, підручників, дидактичних комплексів) з метою формування професійно важливих якостей та іншомовної професійної компетентності майбутніх ІТ-фахівців у технічних закладах вищої освіти; в дослідженнях здобувачів освітніх та наукових рівнів та послідовників

наукової школи професора Лузік Е.В. та для нарощення академічного потенціалу технічних закладів вищої освіти, а також у системі підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників у ІТ-сфері.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій в опублікованих працях. Основні положення та результати дисертаційного дослідження відображено у 25 наукових працях (із яких 19 – одноосібні): 6 статей – у наукових фахових виданнях, із них 4 статті в наукових виданнях, зареєстрованих у міжнародних наукометричних базах; 1 стаття – у Scopus; 2 – статті в закордонних наукових виданнях (Угорщина, Словаччина), 13 – стаття і тези доповідей у збірниках матеріалів міжнародного конгресу і наукових конференцій, 2 – навчальні посібники і 1 – практикум.

Матеріали наукового дослідження Гурської О.О. доповідались і обговорювались під час роботи багатьох науково-практичних конференцій різних видів.

Ідентичність змісту автореферату основним положенням дисертації. Структурна побудова, зміст, результати роботи, основні висновки, що викладені в авторефераті відповідають основним положенням дисертації. Позитивно оцінюючи здобутки дисертантки, маємо зазначити про деякі дискусійні положення та побажання щодо дисертаційного дослідження:

1. У розділі 1 «Теоретико-методологічні аспекти формування професійно важливих якостей майбутніх фахівців з інформаційних технологій в освітньому середовищі технічного університету» п. 1.1 «Процес формування професійно важливих якостей майбутніх ІТ-фахівців в умовах освітнього середовища технічного університету як психолого-педагогічна проблема системи вищої освіти» на с. 32-33 стверджується, що враховано «міжнародні та вітчизняні нормативно-правові документи...», хоча наведено лише документальне підтвердження правового регулювання в сфері освіти України, відсутній аналіз його імплементації згідно міжнародних вимог концептуально-декларативного характеру основних етапів і форумів Болонського процесу.

2. В розділі 1 п. 1.2 «Особливості підготовки до професійної діяльності майбутніх ІТ-фахівців в освітньому середовищі технічного університету» на с. 56 наведено розлогий спектр переліку галузей знань і спеціальностей згідно з постановою КМУ № 266 від 29.04.15 року, а саме галузі знань 12 «Інформаційні технології», яка містить перелік спеціальностей: 121 «Інженерія програмного забезпечення», 122 «Комп'ютерні науки», 123 «Комп'ютерна інженерія», 124 «Системний аналіз», 125 «Кібербезпека», 126 «Інформаційні системи та технології», проте, на нашу думку, в подальшому в роботі цей перелік звужено до спеціальності 123 «Комп'ютерна інженерія», хоча запропоновані рішення та методики можуть сприяти у формування професійно важливих якостей майбутніх фахівців вищезазначених спеціальностей.

3. У розділі 1 п. 1.3. «Теоретичні підходи до визначення сутності і структури професійно важливих якостей майбутніх фахівців з інформаційних технологій» розкрито підходи до виявлення та наповнення якостей майбутніх здобувачів освіти, а саме психо-фізіологічний, функціонально-діяльнісний, системний, акмеологічний, компетентнісний, особистісно-діяльнісний (зі с. 70), які не синхронізовані з підходами, застосованими у структурно-функціональній моделі формування професійно важливих якостей майбутніх ІТ-фахівців (особистісно-орієнтований, діяльнісний, інтегрований, системно-синергетичний, компетентнісний, комунікативний та рефлексивний), які методологічно грамотно презентовані з академічними фундаторами у розділі 3 «Експериментальна перевірка ефективності реалізації організаційно-педагогічних умов формування професійно важливих якостей майбутніх ІТ-фахівців в освітньому середовищі технічного університету» (зі с. 176).

4. У розділі «Організаційно-методологічні основи формування професійно важливих якостей майбутніх фахівців з інформаційних технологій в умовах освітнього середовища технічного університету» п. 2.1 «Інтеграція загальнопрофесійної та іншомовної підготовки як основа

формування професійно важливих якостей майбутніх ІТ-фахівців в умовах освітнього середовища технічного університету» на с. 95-96 запропонований алгоритм нарощення потенціалу вираження іншомовних можливостей здобувачів освіти, так для I курсу – рівень B2, для II курсу – B2+, III – IV бакалаврату та магістратури – C1, що є позитивним прагненням, проте не відповідає сучасним реаліям, адже такі рівні є вимогою здобуття наукових звань.

5. У розділі 2 п. 2.2. «Експериментальна методика формування професійно важливих якостей майбутніх ІТ-фахівців» на с. 106 вдало запропоновано завдання педагогічного дослідження, проте не розкрита методика ділових ігор (додаток E2).

6. В дисертації зустрічається виділення жирним шрифтом понять та окремих умовиводів, хоча згідно вимог його застосовують виключно для назв розділів, підрозділів та таблиць.

7. Іншомовна транслітерація згідно вимог має подаватись у дужках зі зазначенням філологічного джерела іншомовного походження.

Загальна висновки і оцінка дисертації

Дисертаційна робота Гурської Олени Олександрівни є завершеною, самостійно виконаною науковою роботою, що має вагоме теоретичне та прикладне значення. На підставі проведених досліджень дисертанткою здійснено комплексне вирішення важливої наукової та практичної проблеми з формування професійно важливих якостей майбутніх фахівців з інформаційних технологій в освітньому середовищі технічного університету.

Дисертація «Формування професійно важливих якостей майбутніх фахівців з інформаційних технологій в освітньому середовищі технічного університету», заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам п. 9, 11–13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24. липня 2013 р. (з урахуванням змін від 19.08.2015 р.), а її дисертантка – Гурська Олена Олександрівна –

заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри освіти дорослих
Національного педагогічного
університету імені М.П.Драгоманова

